

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. 364. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-paludanm03-shoot-idm140319425032144/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, III. Bind

änderlichkeit und dem steten Wechsel ausgesetzt, während drüber hinaus ewige Ruhe und Seligkeit herrscht.* — Med Kalanus' Udvikling her og paa næste Side maa overhovedet sammenholdes Bøhlen I 170—77.

Side 138 Linje 12: *Troer du, at jeg ved Selvmord vil mig plotte*] sml. Bøhlen I 286—87: „Man sollte vermüthen, dass von dem Wahnsinne der Büssenden bis zum Selbstmorde nur ein kleiner Schritt sey, aber dem ist nicht völlig so in Indien, wo es nur rühmlich ist, den Körper als den Kerker der Seele zu bezähmen, und der Gottheit es zu überlassen, dass sie die Bande löse, auf keine Weise aber dieselben eigenmächtig zu zerreißen, denn der Selbstmord ist durch Religion und Gesetz streng untersagt worden. Die einzige Ausnahme ist hier der Feur- oder Wassertod; denn die Auflösung in diesen gebeligen Elementen wird nicht für Selbstmord erachtet, sondern für eine feierliche Opferhandlung, um sogleich in den Himmel zu gelangen“.

Side 138 Linje 33: *Øbol*] en Skillement i det gamle Athen, omtrent = 10 Øro.

Side 139 Linje 25: *Som en thessalisk Hæz*] Befolkningen i Thessalien (Grækenlands nordligste Landskab) var i den senere Oldtid berygtet for Trolddomskonster. De thessaliske Kvinder kunde ved Salver forvandle Mennesker til Dyr eller Sten, og om Natten fløj de ud gennem Luften paa Elskovs- eventyr.

Side 143 Linje 19: *Man kalder Guderne for avindsyge*] denne Opfattelse af Guderne udtaler den græske Historiker Herodot († ca. 424 f. Kr.), se Anm. til Side 7 Linje 15.

Side 144 Linje 26: *Hellas*] Grækernes Navn paa deres Fædreland.

Side 144 Linje 39: *Kütos*] Alexanders Rytteranfører og Ven; reddede Alexanders Liv i Slaget ved Granikus (334 f. Kr.); blev under et Drickelag (Aar 328) dræbt af Alexander selv, fordi han roste Kong Philip paa Sammens Bekostning, Alexander tog sig bagefter Drabet overordentlig nær, i tre Dage vilde han ikke tage Spise og Drikke til sig, og det kostede megen Møje at faa ham beroliget.

Side 147 Linje 12—14] efter Ordene, ikke efter Meningen, temmelig nøje Gengivelse af Indskriften hos Arrian: „Menneske, jeg er Cyrus, Søn af Kambysee, Perserrikets Grundlægger og Asiens Behersker. Misund mig derfor ikke dette Mindestmærke“.

Side 147 Linje 32—34] Begivenheden fortælles hos Arrian (Anab. 6, 9).

Side 148 Linje 16: *Susa*] var Perserkongen Darius' Residensstad.

Side 149 Linje 26—27: *Apollas Søner* — ; *Jeg mener Musikanterne*] Apollo er i den græske Mytologi Sængens og Musikens Gud.

Side 150 Linje 10: *Ptolemæus*] en af Alexanders dygtigste og berømteste Feltherrer, blev efter hans Død Konge i Ægypten, † 283 f. Kr.

Side 151 Linje 41: *Det gik mig over Skrevet*] a: det var mig for meget; sml. Wessal 1772 („Kierlighed uden Strømper“): „Jeg staaer det ikke ud, det over Skrevet gaar!“

Side 156 Linje 25—40] Momenter til denne Kalanus' Lovprisning af Brama har P.-M. vistnok fundet hos Bøhlen I 156.

Side 157 Linje 3: *Køl*] sval, kølig; se Anm. til 1ste Binds Side 106 Linje 33.

AHASVERUS

Aftattelsestid: sidste Halvdel af 1852 (efter den 12te Juni — se Anm. til Side 162 Linje 16); **udkom** den 16de Maj 1854 sammen med „Kalanus“ (se ovf. Side 49—157) og „Abels Død“ (Optryk, se nærvær. Udgaves 1ste Bind

Side 554) under Titlen „Tre Digte“, trykt 2den Gang 1857 (i „Tre Digte, 2den Udgave“), 3dje 1872 (i „Sex Digte, 3dje Udgave“), 4de 1879 (i „Poetiske Skrifter“ VIII), 5te 1883 (i „Sex Digte, 4de Udgave“), 6te 1902 (i „Poetiske Skrifter i Udvalg“ VII).

Nærværende Udgave gengiver Texten i Udgaven 1872, den sidste af Digteren selv besørgede.

Originaludgaven af „Tre Digte“ har en Tilegnelse til J. N. Madvig, som er aftrykt ovf. Side 342 under „Kalanus“.

Manuskript: egenhændigt Trykmanuskript til Originaludgaven, med adskillige Rettelser og Ændringer, i det kgl. Bibliotek: Den Collinske Manuskript-samling No. 982.

Æmnet. P.-M.'s „Ahasverus“ knytter sig til Sagnet om den evige Jøde, en sagnagtig Skikkelse, der skal have slået Jesus og til Straf derfor vandrede fredløs om paa Jorden uden at kunne dø. Hverken Evangelierne eller Legender fra den kristne Kirkes ældste Tid kender det mindste til ham og hans Synd; han dukker først op i det 13de Aarh. og er da en af Ypperstepresten Kaiphas' Tjener, som slog Jesus, da han var for Raadet. Men almindeligt bekendt blev han først i Begyndelsen af det 17de Aarh., da der (1602) om ham udkom en tysk Folkebog — paa Grundlag af hans egen Beretning(?) —, der fandt en vid Udbredelse og blev oversat paa mange Sprog, ogsaa paa Dansk; fra nu af blev han en Skikkelse, hvormed Folkets Fantasi atter og atter aysselsatte sig, og i den følgende Tid fremkom den ene Beretning om ham efter den anden, at han snart var set paa dette, snart paa hint Sted, ligesom en Mængde Digtere har taget hans Skæbne op til Behandling (se Anm. til Side 164 Linje 28—30). — Det er gennem den tyske Folkebog, at han fik Navnet Ahasverus og blev gjort til Skomager.

Om hans Synd beretter den danske Folkebog, hvis Titel er: „Sandru Beskrivelse Om en Jøde / som vaar Fød og Baaren til Jerusalem / ved Naffn AHASWERUS, huilcken Personligen hafluer været masuerendis tilstede / da Christus er bleffuen Kaarsfest oc indtil denne Tid / vdsaff den Almechtigste Gud / ved Liffuet er bleffuen oppholden / Nu nyligen fordansket. Prentet i Kiøbenhavn / Aar 1681“, bl. a. følgende:

„Paa den tid / der Christus bleff Kaarsfest / vaar hand til Jerusalem, huilcken HERre Christum hand met de andre Jøder paa samme tid holde for en Ketter / oc icke andet troede eller viste / end hand vaar en aff Polckens forferere / oc haflde hand seet hannem Liffig vdi egen Person / oc der hoes haflde hand med de andre Jøder paaagdt sin yderste lid / hannem som til oprørske Menniske at afskaffe oc forjage / for huilcken oc paa den tid antoge hannem / Men der JEsus hans Sentenz Endelig aff Pilato vaar afsagt / maalte de strax føre hannem forneffnde Skomagers huss for offuer / der Skomageren det fornaam / gick hand hasteligen hiem til sit Huss / oc det kundgiorde for hans Folck / paa det de oc Christum kunde see / huad hand vaar for it Menniske at de kunde høre hans tale.

Da dette vaar gjort / hafluer Skomageren self taget sit mindste Barn paa sin Arm / oc gick der met vden for sin Dør at staa / den HERre Christum at beskue / I det den HERre Christus nu vnder det suare Kaars bleff hær frem ført / bleff hand lidet stille staendis op til forneffnde Skomagers huss at huile sig / men der Skomageren det saac / skyndede oc drefte hand den HERre Christum hasteligen oc vdi vrede aff sted / oc sagde / hand skulde packe sig bort did som hand hen berde / huor vd offer Christus hannem strax ansaa / oc sagde disse Ord til hannem: Jeg vil her staa oc huile / men du skalt gaa indtil den yderste dag.

Paa disse Ord / nedsette Skomageren strax forneffnde sit Barn / oc kunde slet intet lenger lifue der samme sted / men efterfulde Christum hasteligen / oc saaledis hafluer seet / huorledis hand ondelige bleff Kaarsfest / Marteret oc yuckelige Dødet / oc der det vaar gjort / oc fuldend / hafluer det strax siunds

Skomageren vsmueligt at være / at hand kunde paa tilbage til Jerusalem /
 havde icke nogen tid været der i Staden / ey heller seet hans Hustru eller
 Børn siden den tid / men haffuer wforleffuit begynt at igiennem reyse it frem-
 met Land efter det andet / som en arm og bedrøffuit Pillegrim. Oc der hand
 en gang efter mange Aar vaare forløbne / vilde igjen hjem Reyse til Jerusa-
 lem / fandt hand det slet Øde / oc Jammerlig forstørret at være / saa hand
 icke kunde see der samme steds / en Steen paa den anden / ey heller nogen-
 kunde kunde kiende / hues [o: hvad] der tilforn Herligt oc kosteligt forhaande
 haffde været / huad nu den Almechtigste Gud met hannem vdt sinde haffde /
 at hand hannem saaledis i denne Elendige Verden maatte omuandere / oc saa
 Elendige sig lade beskue / kunde hand icke anderledis tæncke / end maa vel
 skee / at Gud vilde haffue hannen indtil den yderste dag til it Leffuendis
 Vidnisbyrd mod Jæderne. Paa det de Wtroendis oc Wgudelige / skulle Christi
 Død oc Pine ihukomme / oc dennem til plect oc bod igjen o muende. For haas
 Person / saa oc ynskede hand gjerne / at den Almechtigste Gud i Himmelen /
 hannem aff denne Elendige Verden oc Jammerdal vilde bede kaldc". --

[Nærmere Oplysninger om Sagnet om den evige Jøde finder man leitest
 hos Kr. Nyrop: *Fortids Sagn og Sange*. II. Den evige Jøde. 1907,
 hvor den danske Folkebog er fuldstændig optrykt. Af ældre Litteratur kan
 anføres: J. G. Th. Grässe: *Der Tannhäuser und Ewige Jude*. 2te Aufl. 1861,
 af nyere: L. Neubaur: *Die Sage vom ewigen Juden*. 1884.] --

Om nallige litterære Forbilleder for sin „Ahasverus“ skrev P.-M.^{12/13} 1875
 til Georg Brandes (Det nitende Aarhundrede 1875/76, Side 473—73): „Det
 hedder i Deres Skrift S. 510 [o: Brandes' Værk: *Hovedstrømninger i det 19de*
Aarhundredes Litteratur, Naturalismen i England = Brandes' Saml. Skrifter
 V 575]: »Han [o: Byron] gav da Hant Domsvisionen og „Himmel og Jord“,
 det skønne Verdens-Udgangsdigt, som i vor Litteratur har fremkaldt Palu-
 dan-Müllers Ahasverus. — Her maa jeg protestere. At jeg nogensinde har
 læst »Heaven and earth« betvivler jeg; i hvert Fald husker jeg icke det Mind-
 ste af Digtet. Nei! Hvad der har fremkaldt min Ahasverus er, som jeg i Ind-
 ledningen selv angiver det, Kolera-Epidemien 1853 i Forbindelse med Domme-
 dags-Spaadommene i det nye Testament. Hvis jeg dengang har tænkt paa Digte
 og Digtene, maa det have været paa dem, der efter min Mening have behand-
 let Ahasverusmythen urigtigt, ved at fremstille Jerusalem Skomager paa Van-
 dring, istedetfor at fastholde ham ved Enden af Bænen“.

Samtidens Dom. *Kjøbenhavnsposten*, 1864, No. 126: „Angaaende
 „Ahasverus's“ Tilbliven giver Digteren i en poetisk Prolog et Slags Oplysning.
 Han opholdt sig paa Fredensborg, Museen hendrog ham til muntre Scener, til
 lyse Skikkelser, til „Skjæmt og Laiter“; da kom pludselig Efterretning fra Ho-
 vedstaden om Morderengten, som gik igjennem Folket. Nu forsvandt de lyse
 Skikkelser, som han allerede vilde fastholde, og Museen opfordrede ham til at
 skrive en Dommedagsprolog, som Ahasverus, den evige Jøde, skulde give Liv;
 men da hans Historie vilde blive for lang, beslutter Digteren at gribe ham
 ved Naalet, paa den yderste Dag; ved Museus Haand svinger han sig hen —
 hvor — „bag os rulle Tidens tunge Bølger og for os ligger Evigheds Ud-
 sigt“. — Man seer saaledes at vi kunne beraabe os paa Digteren selv, naar vi
 sige, at dette Digt egentlig ligger udenfor Tidens Grænser; forresten har Forf.
 ogsaa i en anden Henseende sit Standpunkt udenfor Tiden, idet han nemlig
 ikke anerkjender nogen jordisk Udvikling eller Fremgang, ikke seer nogen
 Forandring undtagen fra Usselhed til Usselhed, fra Ondt til Værre. Domme-
 dagens Komme begrundes da derved, at Fordævelsen er steget til det Høie-
 ste, og at Antichristen sidder paa Thronen. Man seer her let Misligheden af
 at holde sig til en saadan Overlevering i et Digt, thi det Spørgsmaal paa-
 trænger sig strax: hvad Betydning har da Tiden haavt? og Christendommen? og
 hvorledes kan Ahasverus stole paa en Frelser, en Bibai, en Lacro, som ikke
 bedre har kunnet forvandle Livet? Gaaar man nærmere ind paa Ahasverus-

mythen, paatrængte sig ogsaa mange Spørgsmaal: er hans Straf retfærdig? skal han igjennem en Tortur, som er opfunden for ham alene, tvinges til at troe paa Christus? Klart er det, at Ahasverus ikke kan holde sig for Tanken som Individualitet, som Synder, at han ikke kan gøres til Hovedperson i et alvorligt Digt, men at han maa behandles humoristisk. Dette har Forf. følt; hans Digt maa betragtes som en humoristisk Phantasi, og seet i dette Lys finder man sig bedre i Forf.s gjenneengaaende Pessimisme. Man maatte kun ønske, at Humoren var bleven bedre holdt som Grundtone helt igjennem, medens Læseren nu undertiden efter alvorlige, bitre, opbyggelige Betragtninger studser over en pludselig humoristisk Vending, som f. Eks. i Slutningen af Digtet, der er holdt i en alvorligere Tone, og hvor man dog træffer følgende Ytring af Ahasverus:

Choret: Til Dommedag skulle vi møde,

 men hvor er den evige Jøde?

Ahasverus (fra Graven):
 Ja, led ham op! han Pip ei g'ler.
 Her i den lune Seng jeg bli'er,
 mens I til Dommedag ile".

Fædrelandet, 1854, No. 156: „Det tredje Digt, som er det yngste af de tre i Bogen [3: Tre Digte 1854] indeholdte, er „den sidste Død“. 3: den evige Jødes Død. Efter en lidt ubetydelig Prolog, der ogsaa er overflødig, see vi den gamle Vandringsmand paa en Kirkegaard, grublende over de Jordskjælv og Tegn i Sol og Maane, som alt ere foregaaede og hejnde hans Fortøelse. Forskjellige Scener af det fordærvede Menneskeliv drage os forbi; Antichristen prøver forgæves at sætte Mod i sine Tilhængere og sig selv. Hans Indvendinger mod Ahasverus slaaes af Marken ved at Basunen lyder, og de Døde rejse sig af Gravene. Først see vi Pilatus, som nu har ligget i Aartusinder og grundet over et Spørgsmaal til Frelseren: „Hvad er Sandhed?“ og dernæst Marie Segner, som Repræsentant for de rene Aander. Ved Basunens tredje Gald lægger Ahasverus sig i Graven under Englenes Sang, og Menneskene drage i Chor op til Dommen. Skildringen af den yderste Dag er et saa uhyre poetisk Stof, at neppe menneskelige Kræfter kunne magte det. Der kan egentlig kun være Tale om at levere enkelte, løse Scener af dette uhyre Billede, og det er en heldig Tanke af Digteren at benytte den evige Jøde som et Midtpunkt, hvormed disse kunne samles. Imidlertid kunne vi ikke nægte, skjønt vi indrømme, at Arbejdet indeholder store Skjønheder som: „De Frommes Sang paa Bjerget“ Side 305 [nærvær. Udgaves Side 175—176] — „Basunens Røst.“ Side 357 [nærvær. Udgaves Side 301—02] — og meget enkelt i Ahasverus's Mund, at Digteren her har forloftet sig, og at hverken den tragiske eller den comiske Muse ret har villet staae ham bi, især da ikke den sidste. „Den yderste Dag“ frembyder de største comiske Motiver, saasandt den klarere end noget andet Andet saabenbare de verdslige Bestræbelser Tomhed og Intetthed; men Digteren, som ogsaa i denne Retning har hørt Eere ypperlige Tanker, har ikke formaaget at gjenneføre dem tilfredstillende (saaledes Scenen mellem de to Elskende, Antichristens Optræden o. fl.). En kjælen Elskovsscene kan være noget meget Smukt og Alvorligt, men naar Solen slukkes og Stjernerne falde, bliver den til Tanke og Fjæs mod Øieblikkets høiere Alvor, og de Elskende maae blive comiske. Saaledes er ogsaa Verdensføreren, Antichristen, en meget alvorlig Figur, men i det Øieblik, Jorden ryster under ham, bliver han det Tommeste og Magtloseste af Alt, og hvis Digteren havde formaaget at skildre ham med mere comisk Kraft — thi ogsaa det Ynkkelige maa skildres med Kraft — vilde vi ikke have Noget at indvænde mod hans eiendommelige Opfattelse af denne Figur. Som et Følgebrev af Digteren maae vi ogsaa bringe

den list og her anbragte, noget letsindige Spøgetone; thi det Comiske, som bærer hjemme i en saadan Sphære, er virkelig Humor, og Plaisanteriet er neppe paa rette Sted'. — Dagbladet, 1854, No. 226: „I „Ahasverus“ træder Hædet til det Humane langt tydeligere frem (end i „Kalucus“). Ahasverus giver en Slags Forsøg paa Historiens Filosofi og siger: „men saa kom der et Væsen — Det kaldte sig Humanitet,

Og da paa Thronen det var seet,
 Al Jorden rundt det blev tilbedt,
 Thi hvert et grønt og visent Skud
 Af Adams Æt det holdt for Gud,
 Og hvert et Drog og hver en Flane
 I Støvet krøb for det Humane,
 Og ved human Filosofi
 Hver nedrig Sjæl erkikertes fri
 Og Mennesket for Guders Lige.

Det kan ikke Andet end virke nedtrykkende at see en begavet Mand synke ned i den sædvanlige Trivialitet, som i det Høieste kan tilgives Borneserthedens bestaltede Repræsentanter, og troe, at ved at anerkjende det Almeemenneskeliges Guddommelighed gjøres hvert Drog og hver Flane og hvert visent Skud til Gud. Men denne Uforlidelighed og Uvillie til at anerkjende Aandsfrihedens og den frie Tænkings Berettigelse passer ret godt til Forfatterens Anskuelse af Toleranceen: Ahasverus siger:

Du med din Tolerance, mød
 Den lunkne kvalme varme Drik,
 Som den, der kraftig Næring fik,
 Igjen spyer ud og væmmes ved.

Jevnsides hermed gaar Uvillien mod hele den nyere Tid, som karakteriseres ved Demagogien, der paa Tribunen gjør sit Talærkrumspring. Tiden maa høre ilde, fordi den pløiede Havet, Bølgerne aved og i Kraft af Fornuften beslede Luften osv., den er uværdig til at bestaa, for den fattes:

En Konge som har Herskerstemplet
 Ki blot paa Thronen, men i Templet.

Naturligvis maae vi, der staae paa et ganske andet Standpunkt, misbillige Digterens Tendens og maae anlaage, at det er en forkeert Retning, hvorpaa Forfatteren er slaaet ind, som sikkert skader hans Udvikling, men dog er det ikke muligt for Nogen, der er begavet med poetisk Sands, at udlade at beundre det store poetiske Talent, der selv paa de mest forfælede Steder lyser gjennem Værket. Paludan-Müllers Fortrin ligge saa klart for Dagen og ere saa almindelig anerkjendte, at det er overflødig og unyttigt nærmere at paapege dem'. — Flyve-Posten, 1854, No. 138: „Hvad „Ahasverus“ angaaer, der er skrevet i forrige Sommer, da synes det virkelig, som om Forfatteren har været under Indflydelsen af det aandelige Tryk, der under en Choleraepidemi siges at hvile paa de Fleste, saa formøst og taaget er dette Produkt blevet. Vi antage det for rimeligt, at der maaskee findes Nogle, der kalde en saadan Digtning baade dybsindig og christelig, men vi kunne ikke negte, at vi haabe, at det forunderlige Sammensurium af „Phantasiaskuelse“ og christelig Dogmatik, snart behandlet med Pathos og snart med ubelig Ironi, som her bydes Publikum, ikke vil vinde Berettigelse som Poesi. Forfatteren indløver Ahasverus ved hans Vandrings Ende, han skildrer i lange Monologer Verdens tiltagende Fordærvelse og kommer, ved at sammenholde de Tegn, der vise sig

i Sol og Maane, med, hvad der staaer i Bibelen, som han bestandig fører med sig, til det Resultat, at det ikke er usandsynligt, at Dømmedag nu forestaaer. Forskjellige Optrin af Livet i Verden, til hvilke Ahasverus bestandig i ironiserende Monologer giver en Commentar, fremstilles nu for os. „To Mænd med dragne Sværd“ træde frem og den Røe dræber den Anden og bemægter sig hans Pengepung; en Öding, der paastaar i sin Tid at have været en dygtig Theolog, sandsynligvis af den Martensenske Skole, tør ikke følge Ahasverus' Raad, at begive sig paa Bjerget til de Rettroende, som der vente Herrens Komme, men vælger heller at slutte sig til Majoritetens store Hylerchor paa Strandbredden og træder sig med: „commune hædfrægnium dulce“. Et Par Eiskende kommer ind. Figen siger: „O, hold mig! see Stjernerne faldet!“ Antichristen optræder, fulgt af Folket, ganske som i Propheeterne. Ahasverus gjør paany Bekjendtskab med Pilatus, der fortæller ham om sit sjælelige Liv fra Døden af indtil Dømmedag, og Marie Segner meddeler en derfra noget afvigende Beretning om de salige Aanders Tilstand, der bestod i

At Noget med mig foretoges,
At mod et Mand jeg droges,
At sig mit Væsen klarede
Og en Forvandlings Virken jeg erlæved.
Men selv jeg intet vilde.

Saa lyder Basunen præcis tre Gange, og medens Folket gaar frem for Dømmen, lægger Ahasverus, hvis Straf nu er tilende, sig gemydig-ironiserende ned i Graven og venter paa at gaar „ind i den evige Hvile“, og det ønske vi ogsaa maa blive Tilfældet med den Slags Digtninger, som hverken Poesien eller Christendommen kan veiktende sig. Det er umuligt at samle alle disse adspredte Fragmenter til noget anskueligt Totalbillede, enten af Ahasverus eller Verdens moralske Tilstand ved den yderste Dags Komme, og det synes, som om Ironien, der afvejer med dogmatiserende Pathos, er bleven anvendt for at skjule det Uulfredstillende i hele Behandlingen og Forfatterens Magtesløshed ligeoverfor sin Gjenstand. Ligesom i Andersens Digtning af samme Navn, der paa sin Maade er ligesaa uheldig som denne, paa det nær, at den ikke koketterer med den speculative Christendom, giver Ahasverus os en historisk Udsigt over Verdens Forværrelsesproces indtil Dagens Ende, men de Scener, der skulle anskueliggjøre for os Fordørelsens Culminationspunkt, ere langt fra at gjøre nogen gripende Virkning; den lange Udvikling af sin sande- lige Kamp, som Pilatus giver tilbedste, er ikke andet end en Paraphrase af, hvad speculative Theologer lære om det indadvendte Liv, som Sjælen fører efter Døden, medens den forberedes til Dømmen osv., og vi maae gjentage, at vi i den Tone, der gaar igjennem det Hele, ikke kunne see Andet end et uheldigt Forsøg paa at beaytte Ironien til at illudere Læseren og bringe ham til at overse Manglen paa Kraft, Dybde og Klarhed i Opfattelsen og Udørelsen af det valgte Stof.

Chr. Molbech skrev ¹⁴/₁₆ 1854 til sin Søn Chr. K. F. Molbech (Chr. Molbech og hans Søn Chr. K. F. Molbech. En Brevveksling, Side 113—114): „Om »Ahasverus« (hvis Titelen er saaledes) kan jeg idag ikke skrive. Jeg vil kun sige, at denne poetiske Skildring af Dømmedag er mere moderne og Paludan-Müllersk satirisk, end den er dantesk“. — Herpå svarede Chr. K. F. Molbech ¹⁴/₁₆ 1854 (smstid., Side 116—117): „Hvad »Ahasverus« angaar, saa gjør det mig ondt, at den virkelig stærkede Idee: den evige Vandrer paa Randen af sin egen og Verdens Grav — ikke har kunnet løfte Digtoren med sig. Her er det atter det, jeg vil kalde »det Menneskelige«, der svigter ham: Skrækken, Sorgen, Klægheden, Fortvivlelsen, overhovedet Lidelskaben — thi den, der vil skildre Verdens sidste Dag, maa have bærset sin Sisel i Forførelse, ligesom den, der vil male et Skibbrud, maa have seet det stormende

Hav, og ikke gjøre sine Studier ved Brædden af en Indsø. Da først vil uden evige Jædesø rolige Skikkelse have sin Virkning; naar han, i sin eensomme Rø blev stillet ligeoverfor et oprørt Hav af Lidenskaber. Men dertil vilde findes en Digter, der var en Forening af Dante og Shakespeare, hvilket var Ven Paludan-Müller som bekiendot ikke er. — [Filosoffen Hans Brøchner's Udtalelse om en Enkeltled i „Ahasverus“ er anført ovf. Side 354 under „Kalanus“.]

Side 161 Linje 2: *Et Værelse paa Fredensborg Slot* fra Begyndelsen af 50-erne havde P.-M. Sommerophold i Fredensborg (sml. Fred. Lange Side 188—89).

Side 161 Linje 4: *Musa* de ni Musæ er i græsk-romersk Mytologi Gudsinder for Kunst og Videnskab; de er Digternes Beskytterinder og paakaldes af dem.

Side 161 Linje 8: *Kalanus* det foran Side 49—157 trykte Arbejde af P.-M.

Side 161 Linje 26—29: *Rester af Fortids Liv og Daad . . . Gørre, Nakkehoved, Asserbo . . . Søborg, Esromskloster* det forekommer mærkeligt at finde Nakkehoved anbragt blandt Minder om Fortids Liv og Daad, ti til det Nakkehoved, som ligger mellem Gilleleje og Hornbæk, og som er det, man uvilkaarligt nærmest tænker paa, vides ingen Fortidsbegivenhed (det være sig historisk eller sagnagtig) at være knyttet. Derimod ligger der et andet Nakkehovedovre ved Børvig, og dér „ligger en større Banke, »Borrebanken«, hvorpaa der efter Sagnet har staaet en Borg, og der er truffet Murelevninger i Grunden“ (Traps Danmark, 8de Udg., II 507). Skulde det være dette Nakkehoved, P.-M. tænker paa?

Side 161 Linje 35 — Side 162 Linje 1: *Traf et du her da paa en sjælden Aand, | Heis Vingeslag din egen Aand har havet* den Mand, der her sigtes til, er uden Tvivl (sml. Fr. Lange Side 196) Emil Frederik Vilhelm Warburg, f. 1817, cand. theol. 1840, Adjunkt ved den videnskabelige Realskole i Aarhus 1843, residerende Capellan for Asminderød, Grønheldt og Fredensborg 1851, Sognepræst ved Sct. Nikolaj Kirke i Svendborg 1853, d. 1886; sammen med Cl. Funch og J. Børgind Udgever af en i sin Tid meget benyttet „Dansk Læsebog for de lavere Klasser“ (udkom første Gang 1847 og 1846). Om ham handler P.-M.'s Digt: „Til Minde om Emil Warburg (som Capellan paa Fredensborg)“ [Poetiske Skrifter III (1879) 328—32], der skildrer ham under en Gudstjeneste i Lavekov ved Stetten:

Der stod han midt i Kredsen, lynd som Sivet,
Et Bør, men fyldt af Aandens Kraft han stod,
Med Blik, som Kjerlighedens Glands oplved,
Med Panden lysende af Troets Mod.
Et Skridt paa Græsset traadte han tilbage,
I Tankens Fylde høved sig hans Bryst,
Og nu med Ild han saaes tilorde tage,
Og Alles Blik og Sind til sig at drage
Ved Talen, holdt med klar og stærketonet Røst.

Og hvornom talte han da her til Folket,
Der lyttende ham omgav som et Cher,
Og Hjertets Ærefygt ved Stulhed tolked,
Ved Blik, hvori sig spillede hans Ord: